

DOI: 10.22559/folklor.

folklor/edebiyat, cilt:24, sayı:95, 2018/3

KİTAP TANITIMI

Rank, Otto (2016) *Kahramanın Doğuş Miti: Mitolojinin Psikolojik Yorumu* (Çev.: Gökçe Yavaş). İstanbul: Pinhan Yayıncılık. ISBN: 9786055302870, 110 sayfa*

Mitoloji, insan ruhunu anlayabilme çabasındaki psikoloji bilimine zengin bir kaynak sunar. İnsanlığın geçmişinin derinliklerine ışık tutar. İnsanların dünyayı nasıl algıladığını, çevresindeki nesnelere yüklediği anlamları, yaşanan olaylar karşısında ne gibi tepkiler verdiğini mitoslardan ve öykülerden çıkarsamak mümkündür. 1800’lü yıllarda Mısır hiyerogliflerin çözülmesi, Polinezya ve Kuzey Amerika Kızılderili mitoslarına ilişkin araştırmaların yapılması, Mezopotamya uygarlığına ait kalıntıların bulunması ve incelenmesi sonucunda 1860’lı yıllardan itibaren mitolojilerdeki ana temaların ve motiflerin evrensel oluşu benimsenmeye başlar. O dönemde bu evrenselliğe yönelik çeşitli açıklamalar yer almaktadır ancak psikoloji bilimi buna açıklama getirebilecek kadar henüz olgunlaşmamıştır. Psikolojinin resmi kurucusu olan Wilhelm Wundt’un Kültürel Psikoloji (Völkerpsychologie) kitabı kültürün etkilerinin incelenmesi için bir kapı aralar. Sonrasında Freud’un ve Jung’un bilinçaltına yönelik çalışmaları ve mitolojinin psikanalitik yorumlamalarının başladığını söyleyebiliriz. Psikanaliz üzerine birçok yazı kaleme alan Otto Rank, 20 yılı bulan bir süre içerisinde Sigmund Freud ile çalışmıştır. Karşılaştırmalı mitolojiyi, psikanalitik bakış açısıyla ele alarak incelemiştir. Karşılaştırmalı mitoloji incelemeleri, farklı kültürlerdeki formları kapsayan bir çalışmanın gerekliliğinden dolayı zorlu bir süreçtir. Campell (2001), ateşin çalınışı, ölümler ülkesi, tufan, bakirenin doğurması ve dirilen kahraman gibi temaların bütün dünyaya yeni eklemelerle yayıldığından söz eder (s. 11). Otto Rank, bu eserinde kahramanların doğuş hikayelerindeki kültürlerarası benzerlikleri gözler önüne sermektedir. Yunan, Roma, Sümer, Yahudi-Hristiyan ve Hint kültüründeki efsanevi figürlerin önce doğuş hikayelerini okuyucuya vermekte sonrasında ise bu mitleri psikolojik açıdan yorumlamaktadır.

Rank kitabın giriş kısmında, ulusal kahramanlar olan kralların, prenslerin, şehir

* Bu kitap tanıtım yazısı Merve Vatandaş tarafından yazılmıştır (Arş. Gör., Ankara Üniversitesi Adli Bilimler Enstitüsü, Adli Psikoloji doktora programı öğrencisi, mvatansever@ankara.edu.tr).

kurucularının efsanevi doğum ve gençlik hikayelerinin uzak kültürlerde neden büyük benzerlikler gösterdiğine ilişkin literatürdeki mitoloji teorilerine değinmektedir. Adolf Bastian'ın temel fikirler teorisi, insan zihninin, farklı mekanlarda olsa bile aynı örüntüyü ortaya koyabileceğini öne sürer. Thodor Benley göre ise orijinal topluluk fikrinde, mäsallarin uygun bir yerde ortaya çıktığı ve öncelikle ilgili halklar tarafından kabul edilip temel temaları koruyarak tüm dünyaya yayılışı söz konusudur. Modern göç veya ödünç alma teorisi ise mitlerin ilk kaynağının belirli kültürlerden ortaya çıktığını ve diğer halkların bunu kabul ettiğini öne sürer. Bu uygun yer ya da ilk kaynağın Hindistan ya da Babil olduğu söylenmektedir. Rank, bu teoriler arasındaki tartışmaları ortaya koyar. Rüyalar ve mitler arasındaki ilişkinin yakınlığını ise Freud'un Oedipus hikâyesindeki yorumuyla göstermektedir. Rank mitlerin temel kaynağının, insanlığa ait hayal gücü yeteneğinden doğduğunu, bunların göksel evrene yansıtılıp ileri bir zamanda dünyaya indiklerini bir kaç yazarın okumalarıyla okuyucuya sunar.

Kitabın I. Bölümü olan Mitlerin Döngüsünde, Sargon, Musa, Karna, Oedipus, Paris, Telephus, Perseus, Gılgamış, Kiros, Tristan, Romulus, Herkül, İsa, Siegfried ve Lohengrin' in öyküleri yer alır. Bu kahramanlar en bilinen kahramanlar oldukları için Rank tarafından seçilmiştir. Gizli bir yerde dünyaya getirilen bebeklerin, sazlardan yapılma bir sepete ya da sandığa koyularak nehre bırakılması, Akad kralı Sargon'un, Musa'nın ve Hindu destanı Mahabarata'da anlatılan Karna'nın öykülerinde ve İyonyalıların atası olan İyon'un doğuş hikayesiyle ortak olduğu görülmektedir. Oedipus'un doğuş hikayesinde de aynı motifler yer alır. Hemen hepimizin bildiği bu hikayede, Kral Laios bir çocuğunun olmasını çok istemektedir ve bunun için Delfi kahinlerine gider, kahin bir oğlu olacağını ancak onu öldüreceğini söyler. Kral çocuğunun olmaması için ilişkiden kaçınır ancak sarhoş olduğu bir gece eşi hamile kalır. Bir rivayete göre çocuk nehre bırakılır, bir rivayete göre ise çocuğu terk etmesi gereken çoban onu terk edemez ve başka bir kralın çobanına verir. Oedipus gerçek ailesini öğrenmek ister ve Delfi kahinlerine gider. Kahin sadece, babasını öldürüp annesi ile evleneceğini söyler ve kehanet gerçekleşir. Rank, İsa'ya ihanet eden ve havarilerinden olan Yehuda'nın da öyküsünün Oedipus'un öyküsüyle benzerlik gösterdiğini anlatır.

Truvalı Paris'in doğuş öyküsünde ise şehre bela getireceği kehanetiyle doğumundan sonra terk edilişi, Kaz Dağ'ının tepesinde dişi bir ayı tarafından emzirilmesi ve çobanların kurtarmasıyla hayatta kaldığı anlatılır. Firdevsi'nin Pers kahraman mitlerinin anlatımında da aynı tema işlenmektedir. Terk edilen çocuk bu sefer bir kuş tarafından büyütülür. Tegea kralının oğlu Telephus da terk edilir, dişi bir geyik tarafından emzilir ve çobanlar tarafından bulunur. Gılgamış ise bir kartal tarafından kurtarılır. Roma'nın kurucusu Romulus ve ikiz kardeşi Remus dişi bir kurt tarafından, İskandinav mitolojisindeki Siegfried ise dişi bir geyik tarafından büyütülür. Bir Gorgon olan ve yılan saçlarıyla bildiğimiz, göz göze gelindiğinde karşısındakini taşa çevirebilen Medusa'nın başını gövdesinden ayırmakla ünlenmiş, Argos ve Tiryns'in kralı Miken'in kurucusu Perseus'un doğuş hikayesi de annesiyle birlikte bir kutunun içinde denize atılmasıyla başlar. Rank kitapta Perseus mitinin Japonya'da farklı versiyonları olduğunu bir dipnot

ile belirtir. Otto Rank'ın detaylıca anlattığı hatta bir kaç farklı anlatıya yer verdiği Perslerin kralı Kiros da aynı kaderi paylaşmaktadır.

Kahramanların doğuş öyküsü önce bir kahinin, kralı doğacak çocuğunun veya torununun kendisini öldüreceğini uyarmasıyla ya da görülen bir rüyanın şehre kötülük vereceği şeklinde yorumlanmasıyla başlar. Krala rakip olacak, hatta onun hayatını sonlandıracak olan erkek bebekler doğduktan sonra terk edilir. Aslında krala kalsa öldürülür ama öykünün bu kısmında çoğunlukla kralın haberi olmadan bebekten kurtulma çabası vardır ya da kralın öldürmesini emrettiği kişiler merhametli davranıp çocuğu sadece ıssız bir yere veya ormana terk ederler. Çocuğu ya bir çoban ailesi ya da hikayeye göre farklılık gösteren bir hayvan büyütür. Böylelikle kahramanlar doğar doğmaz karşılaştıkları ölümden kurtulur ve kahinlerin kehanetini, rüyaların yorumlarını gerçekleştirmek için büyüler.

Rank II. Bölüm olan Mitlerin Yorumlanması'nda psikanalitik bakış açısıyla çocuğun büyüme sürecinde ailesini nasıl algıladığına, hangi aşamalardan geçtiğine, hayal gücünün nasıl bir devinim gösterdiğine değinir. Çocukluktaki hayallerin ve fantezilerin mitlerdeki karşılığını gösterir. Freud'a yaptığı atıflarla çocukluğun psikanalizini gözler önüne serer. Mitlerdeki kahramanların ebeveynleriyle ilişkilerini aile romanı çerçevesinde açıklar. Rank, kahramanın her zaman mükemmelliklerle donatılmış kolektif bir ego olarak yorumlanması gerektiğini söylemektedir. Mitlerde ortak olarak görülen bebeğin suya bırakılma teması doğumu, bebeği koruyan sepet, kutu, sandık ya da tekne ise rahmi simgelemektedir. Buradaki zamansal sıralamada tutarsızlığın olmasını da detaylıca açıklar. Mitlerde bulunan yansıtma ve yer değiştirme süreçlerini ve baba ile oğlu arasındaki mücadeleyi ele alır. Rank'e göre mitler kahramanlar tarafından kurgulanmamıştır, yetişkin insanların birer ürünüdür. Kahramanların çocuklukları, miti yaratanların çocukluklarına ait bilinçten kurgulanmıştır. Kendi anılarını kahramanlara yüklemişler ve kendilerini kahramanla özdeşleştirmişlerdir. Bu sürecin ortaya çıkışı, halk bireylerinin babaya karşı kendi çocukluk isyanlarından oluşmaktadır. Son olarak Rank, kahramanların doğuş mitindeki psikolojik önemi açıklarken bazı psikolojik rahatsızlıklardaki bağlantıyı kurmaktadır. Bu bağı örnekendirerek ve Freud'dan yaptığı alıntılarla güçlendirmektedir. "Her devrimci aslında asi bir oğul, babaya karşı bir isyancıdır" yorumuyla kahramanın içsel motivasyonu ve psikanalitik değerlendirilmesiyle eleştirel bir söylemde bulunur.

Jung (2007) simgesel terimleri "tanımlayamadığımız ya da tam kavrayamadığımız kavramları temsil etmesi için kullandığımızı" söyler (s. 21). Arketipin ise bir motifin bu türden temsili resimlerini oluşturma eğiliminde olduğunu vurgular. Bu temsili resimler, temel yapıları değiştirmez ancak ayrıntılarda çok büyük farklılıklar gösterebilmektedir. Bu tıpkı farklı coğrafyalardaki mit öykülerinin büyük resmine baktığımızda çok benzer olduğunu gördüğümüz, ancak resme biraz daha yaklaştıkça ressamın detaylardaki özgülüğünü görebileceğimiz cinstendir. Jung, düşman kardeşler motifinin çok çeşitli temsili olduğunu ama temel şemanın hep aynı kaldığını örnek gösterir. Kahramanların doğuş hikayelerinde aynı temaların çeşitlilik göstererek karşımıza çıkması gibi. Ayrıca Jung

kahraman figürünün düşünce öncesi çağlardan bu yana var olan bir arketip olduğunu iddia eder. Evrensel kahraman mitlerinde kahraman, halkını mahvolmaktan kurtarmak için canavar, yaratık ya da kötücül güçlerle savaşan ve daima galip gelen kudretli insan ya da tanrı-insandır. Bu metinler, öyküler törenlerde anlatılır, şarkılar ve dualarla yüceltilerek bireyler kahramanla özdeşim kurar. Yani kahramanların öyküleri aslında bir işlevsellik taşımaktadır. Bireylerin olmak istedikleri kişilikler, yapmak istedikleri davranışlar bu öykülere yansıtılmaktadır.

Otta Rank farklı kültürlerden seçtiği kahramanların benzer olan doğuş öykülerini bu kitabıyla birlikte okuyucuya sunmaktadır. Hatta bu kahramanlar çoğaltılabilir. Ancak Rank buradaki ortak temaların psikanalitik yorumlarını sunduğunda, ortak bilinçaltındaki arzuların, istençlerin, derin duyguların öykülere simgesel bir şekilde yansıdığını göstererek, bu öyküleri anlamlandırmamızı sağlamaktadır. Ortak temaların psikanalitik yorumu burada kritik bir öneme sahiptir. Doğuş mitlerinde göze çarpan bir diğer tema ise, kahramanların bir hayvan tarafından büyütülmesidir. Ancak Otto Rank kitabında bu temanın yorumuna yer vermemiştir. Bu temayı eski toplumlarda yer alan hayvan totemleriyle ilişkilendirebiliriz. Freud'un (1998) da *Totem ve Tabu* kitabında belirttiği gibi, totem olan hayvanların özelliği o toplumun koruyucusu ve gözeteni olmasıdır. Güç zamanlarda yol gösterici ve çocukları koruyucusudur (s.15). Öykülerde kahramanları büyüten hayvan motiflerinin yer alması, o toplumlara ait totem hayvanlarının olduğuna işaret edebilir. Ayrıca bebeğin bir hayvan tarafından büyütülüyor olması, onun herkes gibi olmadığı, bunun ona ayrı bir güç kattığı ve kahraman olmasına doğüstü bir katkı sağladığı düşünülebilir. Otta Rank bizlere kahramanların sadece doğuş sürecindeki ortak temaları sunmaktadır. Oysa kahramanların tüm yaşamlarındaki ortak temaların psikanalitik yorumu, ortak bilinçaltının derinlerine ulaşarak bu mitleri anlamlandırmamızda bizi uzun bir yolculuğa çıkaracaktır.

Kaynaklar

- Campell, J. (2001). *İlkel mitoloji tanrının maskeleri*. (Çev. K. Emiroğlu) (3. Baskı). Ankara: İmge
- Freud, S. (1998). *Totem ve tabu*. (Çev. N. Berkes.). İstanbul: Cumhuriyet Dünya Klasikleri.
- Jung, C.G. (2007). *İnsan ve sembolleri*. (Çev. A.N. Babaoğlu) (4. Baskı). İstanbul: Okuyan Us